

A kriminalisztika: a bűnözés elleni harc tudományos fegyvere

A Szovjetunió Legfelső Tanácsa 1958. évi december 25-i ülésén nagy jelentőségű törvényeket fogadott el. Ezek a törvények mindenekelőtt a büntető- és a büntetőeljárási jog Alapelvei, a bírósági szervezeti törvény, az államellenes-, a katonai bűncselekményekről szóló és más össz-szövetségi törvények. Az Alapelvek a szocialista büntető- és büntetőeljárási jog legfontosabb elvi megállapításait tartalmazzák, amelyeknek alapulvételével készítik elő az egyes szövetséges köztársaságok büntető- és büntetőeljárási jogi törvénykönyveinek tervezetét.

Ezek a törvényalkotások annak a magasabb és új fejlődési szakasznak jogszabályai, amelyeket a Szovjetunió hatalmas előrehaladásának, a kommunizmus kibontakozó építésének szakaszában alkotott a szovjet nép. Ezekben a törvényekben világosan megmutatkozik a szocialista törvények mélyen humanista jellege, a szocialista törvényesség állandó erősödése, a szovjet nép életének mind szélesebb, valódi demokratizmusa.

A büntetőjogi alaptörvények ismertetése olyan feladat, amelynek keretei jóval meghaladják egyetlen cikk lehető terjedelmét. Ezek a törvények a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusán elfogadott határozatok alapján jöttek létre, és a legszélesebb szovjet nyilvánosság előtt történt előzetes megvitatásuk abban a lelkes légkörben folyt, amelyben a szovjet társadalom életének minden eseményét a kommunizmus építőinek mércéjével mérték. Ennek a legátfogóbb kifejeződése az azóta lezajlott XXI. Kongresszus egész munkája és határozata, amely oly sok fontos kérdés mellett komoly figyelmet fordított a kommunizmus építése során megkövetelt erkölcsi és magatartási normák kialakításának is, és hadat üzent a kapitalista erkölcs és magatartás néhol még megmutatkozó csökevényeinek. Hruscsov elvtárs beszámolója ebben a kérdésben az egész szovjet népet mozgósítja erre a küzdelemre. „Nem várhatjuk nyugodtan, hogy ezek a kapitalista csökevények maguktól eltűnjenek, erélyes harcot kell folytatnunk ellenük, s a közvéleményt a burzsoá nézetek és szokások minden néven nevezendő megnyilatkozása, az antiszociális elemek ellen kell hangolnunk” — mondotta referátumában.¹ A kapitalista csökevények, magatartási fogyatékosságok legveszélyesebb megjelenési formái a bűncselekmények, amelyek támadást jelentenek a szocialista szovjet állam, a társadalmi rend, a szovjet állampolgárok egyéni érdekei ellen. Ezért a XXI. Kongresszus magasabbra fokozta a bűnözés elleni harc lendületét, a bűnözés teljes kiirtására hívta fel a szovjet népet. Ez a cikk a bűnözés elleni harc kérdésének néhány részletét kísérel meg

¹ N. Sz. Hruscsov elvtárs beszámolója a SzKP XXI. kongresszusán. Kossuth kiadó, Bp. 1959. 61. o.

kiragadni, főleg annak a meghatározásnak alapján, amelyet az Alapelvek a büntetőeljárási jog feladatáról adnak meg. Ez adhatja azt a kezdő pontot, amelyből kiindulva a feladatok megoldásának egyik eszköze: a kriminalisztika fejlődésének újabb területeit veheti vizsgálat alá.

I.

A büntetőeljárási jog Alapelvei a következőkben állapítják meg a büntető eljárás feladatait: „A szovjet büntető eljárás feladata a bűncselekmények gyors és teljes felderítése, a bűnösök leleplezése és a törvény helyes alkalmazásának biztosítása azért, hogy mindenki, aki bűncselekményt követett el, elvegye az igazságos büntetést, s hogy egyetlen ártatlant se vonjanak felelősségre. A büntető eljárásnak elő kell mozdítania a szocialista törvényesség megszilárdítását, a bűncselekmények megelőzését és a bűnözés kiirtását, valamint az állampolgároknak a szovjet törvények szigorú betartására és a szocialista együttélési szabályok tiszteletben tartására nevelését.” (2. cikk)².

Ez a meghatározás teljes egészében azt a lenini útmutatást foglalja törvénybe, amely a bűnözés elleni harc elsődleges feladatául a bűnözővel szemben a büntetés elkerülhetetlenségét állítja előtérbe. „Már régen megmondották, hogy a büntetés korántsem azáltal lesz preventív jellegűvé, hogy szigorú, hanem azáltal, hogy elkerülhetetlen. Nem az a fontos, hogy szigorúan büntessék a büntetett, hanem az, hogy *egyetlen* büntett *se* maradjon felfedetlen”³ — írta Lenin. A törvény ezért követeli, hogy mindenki, aki bűncselekményt követ el, igazságos büntetésben részesüljön s egyetlen ártatlant se ítéljenek el. A törvénynek ez a két követelése egymástól elválaszthatatlan, mert ugyanannak a kérdésnek két oldala. A nem bűnös személyek felelősségrevonásának tilalma nemcsak nem mond ellent annak a követelésnek, hogy minden bűnözőt igazságosan büntessenek, de ezt a tételt más oldaláról világítja meg. Ártatlan személy felelősségrevonása nemcsak a szocialista törvényesség durva sérelmét jelenti, hanem az esetek többségében azt is, hogy teljesítetlenül marad a törvénynek az az alapvető követelése, hogy minden bűnöst ítéljenek el.

A törvény a szocialista törvényesség megszilárdításának eszközeit számba véve, hatalmas célt tűz az egész szovjet társadalom elé: a bűnözés kiirtását. Ez a cél természetesen nem választható el a többi törvénytábla céltól, a törvények és a szocialista együttélési szabályainak megtartására nevelési feladataitól. A szocializmus felépítése és ennek keretén belül annak a kérdésnek történelmi távlatokban megtörtént eldöntése, hogy az egymással kibékíthetetlenül szemben álló osztályok közül „ki, kit győz le”, megteremti minden lehetőségét annak, hogy a bűnözés teljes kiirtása reális, közvetlen feladattá váljék. A Szovjetunióban a bűnözésnek szociális gyökerei már nincsenek; a nyomor, a termelési káosz, a munkanélküliség réme már régésrég eltűntek a szovjet életből. Az egész szovjet társadalom lelkesen helyesli és támogatja azokat az intézkedéseket, amelyeket a párt és a kormány a bűnözés kiirtása érdekében végrehajt a Szovjetunióban. Ez természetes is,

² *Pravda*, 1958. évi december 26-i 360/14.754. sz.

³ *Lenin Művei* 4. köt. 414. és köv. o. Szikra, Bp. 1953.

hiszen éppen a bűncselekmények képezik a szovjet ember békés alkotó munkájának legfelháborítóbb megzavarását, amelyet fel kell és fel lehet számolni.

A bűnözés kiirtásának eszközei éppen annyira sokrétűek, mint maga a bűnözés. Ezek közül az eszközök közül alapvető jelentőségű az egész szovjet társadalom mozgósítása erre a harcra, hogy a bűnözés elleni küzdelem egyre közvetlenebbül a tömegek közreműködésével folyjék. Ebben a vonatkozásban az új törvények, fenntartva a negyven esztendő kemény próbában jól bevált intézményeket, újabb eszközöket is teremtenek, mint például a társadalmi vádlók, a társadalmi védők intézményét, amelyeknek vannak már hagyományai a szovjet életben.

A törvény közvetlenül utal arra, hogy a bűnözés megszüntetéséért folyó harcban az egyik jelentős fegyver a bűncselekmények gyors és teljes feltárása. Ez a feladat a társadalom erőin kívül elsődlegesen a vizsgálati és nyomozati szerveket, ügyészségeket és bíróságot illeti, természetesen anélkül, hogy a feladat ezekre korlátozódnék. Ebben a feladatban megvan a törvényhozás, a jogtudósok, társadalmi szervezetek fontos és sajátos munkaterülete is.

A bűnözés elleni harcban azonban világosan látni kell, hogy a bűncselekmények kivétel nélkül való feltárása nem azzal kezdődik, hogy az elkövetett bűncselekményt az illetékes szervek regisztrálják és intézkedéseket hajtanak végre a bűncselekmény elkövetésének és elkövetőjének, valamint az elkövetési körülmények megállapítására. A munka jelentős része az is, amely a bűncselekmények elkövetésének megelőzésére folyik, és azáltal gátolja a bűncselekmények elkövetését, hogy korlátozza az elkövetés személyi és tárgyi lehetőségeit. „Olyan intézkedéseket kell tenni, amelyek megakadályozzák, sőt a lehetőséget is kizárják annak, hogy egyesek ártsanak a társadalomnak. A megelőzés, a nevelőmunka a legfontosabb” — mondotta erről Hruscsov elvtárs.⁴ A XXI. Kongresszus abban a kérdésben is jelentős eredményeket ért el, hogy meghatározta azokat a társadalmi intézményeket, amelyek ezt a célt szolgálják, mint a népi milícia, elvtársi és kolhoz bíróságok stb., és ezeknek az intézményeknek munkáját megfelelő összhangba hozza az állami intézmények feladataival.

Az a tény, hogy előtérbe kerülnek a nevelés, a megelőzés, a társadalom intézményeinek közvetlen feladatai a bűnözés elleni harcban, egyáltalán nem azt jelenti, hogy ezzel arányosan netán az állami szervek feladatai csökkennének. Ugyanezt kell látni abban is, hogy az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési szankciók felső határainak leszállítása, ahol ezt a társadalmi fejlődés lehetővé teszi, távolról sem a bűnözés elleni harc valamiféle gyengülését jelenti, hanem éppen ellenkezőleg, a bűnözés elleni harc erőteljes fokozását, amelynek eredményessége a bűnözés teljes megsemmisítését, kiirtását eredményezi.

A Szovjetunió Legfelső Tanácsa ülészakán az elfogadott törvények vitájában elhangzott felszólalások nem egy vonatkozásban utaltak arra is, hogy a nyomozó-, vizsgálati, ügyészi és bírósági szervek kötelessége munkájuk javításával szolgálni a lenini elven alapuló cél: minden bűncselekmény feltárásának biztosítását. A meglevő hiányosságokra történt utalások nemcsak azt jelentik, hogy a társadalom széles körei a hibákkal elégedetlenek, hanem azt is, hogy a megkövetelt munkához megadják a szükséges segítséget is.

⁴ Az SzKP. XXI. kongresszusa. Kossuth kiadó, Bp., 1959. 126. o.

A bűnüldözésben szerepet betöltő intézmények fejlesztése természetesen akkor, amikor a bűnözés elleni harcban az egész társadalom mozgósítása, új társadalmi intézmények bevezetése került napirendre és a bűncselekmények száma csökken, nem elsődlegesen számszerű. A fejlesztés és a támogatás a bűnüldözésben résztvevő valamennyi szervben a magasabb kulturáltságot, a tudományos eszközök és módszerek legszélesebb körben való alkalmazását, újabb és újabb tudományos, szervezeti eszközök kidolgozását és alkalmazásuknak széleskörű elterjesztését követeli. Ugyanakkor fokozódik az a tevékenység is, amely összegyűjti a bűnözés elleni harc legjobban bevált tapasztalatait, az egyesből levonja az általánosan értékesíthető következtetéseket. Ezek a feladatok a nyomozás-tudomány, a kriminalisztika feladatai. A fejlődés megköveteli, hogy a bűnözés elleni harcban az elmélet és gyakorlat dolgozói közösen tegyenek meg mindent arra, hogy tudományos módszerekkel behatóan vizsgálják a bűnözést előmozdító okokat, azokat a körülményeket, amelyek a nem tökéletes szervezés, anyagkezelés, raktározás stb. folytán lehetővé tették bűncselekmény elkövetését, és vizsgálják a megelőzés szervezeti, igazgatási és nevelési jellegű feladatait, a jogpropaganda kérdéseit stb.

II.

I. A szovjet büntető eljárás Alapelvei, amikor a bűnözés kiirtását a törvény legfőbb feladatául jelölik meg, teljes egészében kifejezik a szovjet népnek az akaratát, amelynek mielőbbi és minél tökéletesebb megvalósítására a párt mozgósítja a tömegeket. Ez a feladat annak az óriási társadalomszervező és építő munkának eredményeként lehetett reális és közvetlen feladattá, amelyet a párt vezetésével a nép már megoldott s jelenleg azon az úton halad, hogy ennek a társadalmi fejlődésnek új és magasabb szakaszát hódítsa meg. Ez teszi lehetővé, hogy a bűnözést a Szovjetunió népei már a kommunizmusba való átmenet szakaszában felszámolják, s a kommunista társadalomban a bűnözés kérdése a múlt megoldott társadalmi problémájává legyen.

A bűnözés elleni harcban a törvényt legmagasabb szinten és végső következményeinek levonásával a bíróság alkalmazza. A bíróság az az állami szerv, amelyik a bizonyítékok megvizsgálásával, mérlegelésével megállapítja a bűncselekmény elkövetését, az elkövető személyét és az elkövető releváns bűnösségi körülményeit. Ez a feladat csak a valóban tudományos módszertan, a nyomozástudomány, a kriminalisztika segítségével oldható meg helyesen. Ennek a tudománynak az a feladat jutott osztályrészül, hogy a bíró és az eljárás őt segítő minden más résztvevője számára megkönnyítse a bizonyítékok helyes felismerését és értékelését, hogy ezek alapján, a történeti igazsághoz híven állapítsa meg azokat a tényeket, amelyek az ítéleti tényállás alapját képezik. A bűnözés elleni harc eredményessége az igazságszolgáltatás területén tehát ebben a vonatkozásban nagymértékben attól függ, hogy a bírák, a nyomozási szervek dolgozói mennyire járatosak a technika és a legcélravezetőbb kriminalisztikai módszerek alkalmazásában.

Az eljárási Alapelvek világos megkülönböztetést tesznek a bizonyítékok és a bizonyítási eszközök között. A bizonyítékok ténybeli adatok, „amelyeknek alapján a nyomozó hatóságok, a vizsgáló és a bíróság a törvényben meghatározott módon megállapíthatják a társadalomra veszélyes cselekmény fennforrását vagy hiányát, továbbá a cselekmény elkövetőjének bűnösségét

és az ügy helyes eldöntése szempontjából jelentőséggel bíró egyéb körülményeket.” (16. cikk, első bekezdés.)⁵

A nyomozástudomány, a kriminalisztika feladata pedig, hogy kidolgozza ezeknek a bizonyítékoknak legeredményesebb feltárási, rögzítési és értékelési módszereit s az ehhez szükséges technikai eszközöket és eljárásokat. Az eljárási Alapelvek 16. cikkének második bekezdése a tanúvallomásokat, a sértett, gyanúsított és vádlott vallomásait, a szakértői véleményt, a tárgyi bizonyítékokat, a nyomozati és bírói cselekményekről készült jegyzőkönyveket és egyéb okiratokat jelöli meg mint a bizonyítékul szolgáló tényadatok megszerzésének forrásait.

A kriminalisztika nem jogágazat, hanem büntetőjogi segédtudomány. A kriminalisztika tudománya egyesíti magában azokat a megállapításokat, amelyeket a jogtudomány és a gyakorlati tapasztalat dolgozott ki a bizonyítási eszközök alkalmazásáról. Ebben a részben a kriminalisztika elválaszthatatlanul kapcsolódik mind a büntetőeljárási joghoz, mind a büntető anyagi joghoz egyaránt, amelyek egyrészt meghatározzák azokat a jogi normákat, amelyeknek megtartása szükséges ahhoz, hogy bármely releváns tényadat bizonyítékként szerepelhessen, másrészt az anyagi büntetőjog általános és különös része pedig meghatározza, hogy az adott bűncselekmény tekintetében melyek azok a tények, amelyeknek bizonyítása szükséges. A kriminalisztika ennek megfelelően dolgozza ki a legmegfelelőbb eljárásokat. Ez a tartalom teszi a kriminalisztikát a büntetőjog segédtudományává. Ezért mértékadók M. Sz. Sztrogovics professzor idevágó megállapításai: „A kriminalisztika — szemben a büntető eljárással — tudományos diszciplína s nem jogágazat. A kriminalisztika jogtudományi diszciplína azért, mert az eljárási cselekmények legsikeresebb szabatos foganatosítási módszereit dolgozza fel.”⁶ A kriminalisztika a jogi kategóriák mellett tudományos tartalmában egyesíti azokat a technikai és természettudományi eljárásokat és eszközöket, amelyeket egyrészt maga dolgoz ki az eljárási cselekmények legcélravezetőbb lefolytatására, másrészt pedig a technika és természettudományok állandó fejlődéséből a maga sajátos területére alkalmaz. Így például a fizikai és kémiai tudomány kidolgozta már az ultrahang és a vörösfényű sugarak alkalmazásának módszereit, a jelenségeknek ezekkel az eszközökkel való vizsgálati módszereit, a kriminalisztika ezeket a módszereket például egyes okmányokon történt változtatások, hamisítások megállapítására alkalmazza. Nyilván nem a fizika vagy a vegytan közvetlen feladata, hogy a bűnüldözési tudományos kérdéseket megoldja, hanem ez annak a tudománynak a feladata, amely ezeket a fizikai és kémiai tudományos eredményeket sajátos feladatai megoldására felhasználja, s ez a tudomány a kriminalisztika. A kriminalisztika tudományának a természettudományokban gyökerező része természetesen nem pusztán igénybe veszi e tudományok eredményeit, hanem a megoldandó problémák jelzésével, új felfedezések kriminalisztikai alkalmazásának keresésével ösztönzi e tudományokat további tudományos eszközök és módszerek kialakítására. A kriminalisztikai technika tehát, szemben a kriminalisztikai taktikával és módszertannal, a természettudományok diszciplínái közé sorol. A kriminalisztika tudományának azonban domináns eleme, amely meghatározza, hogy mit, milyen célra és milyen eljárási szabályok szilárd szem előtt tartá-

⁵ *Pravda*, 1958. évi december 26-i 360/14.754. sz.

⁶ M. Sz. Sztrogovics, *A Kurz sovjetszkogo ugolovno processza*. Moszkva, 1958. 55. o.

sával dolgozzon ki, a büntetőjog statikus és dinamikus részének normáira alapul, amelynek megvalósításában a technika a segítője.

Az eljárási Alapelvek a leghatározottabban előtérbe állítják a bíróságnak vezető szerepét a büntető eljárás folyamán. A bíróság az az állami szerv, amely a büntető perben a döntést meghozza, s az összes többi eljárási résztvevő ennek a munkának előkészítője és segítője, akiknek perjogi helyzetét, esetleges kötelességeit és jogait is a törvény szabályozza. A törvény 3. cikke erről megállapítja: „A bíróságok, az ügyészek, a vizsgálók és a nyomozó hatóságok minden olyan esetben, amikor bűncselekményre utaló adatok jutnak tudomásukra, saját hatáskörükben kötelesek büntető eljárást indítani és minden törvényes intézkedést megtenni a bűncselekmény tényállásának és elkövetőinek megállapítására, valamint ezek megbüntetésére.”⁷

Ennek előrebocsátása szükséges annak a világos megállapítására, hogy a kriminalisztika tudománya mindazokat, akiket a törvény bűnüldözési feladatokkal ruház fel, egyaránt kötelez e tudomány legjobb felhasználására sajátos feladatai megoldásában. Ennek során a nyomozó a bizonyítékok felkutatásában, az ügyész és a védő a bírósági bizonyítási eljárás során és az érdemi vitában, a bíró pedig az ügy eldöntése során egyaránt támaszkodnak a kriminalisztika tudományának eredményeire, és a szocialista jogtudat által vezetett belső meggyőződésük szerint ennek segítségével ismerik fel helyesen azokat a tényeket, amelyekre intézkedéseiket alapítják. A releváns döntés meghozatala azonban végső soron a bírót illeti meg, aki a tényeket szabadon és csak a törvénynek alávetve, elfogultságtól mentesen értékeli, elemzi s ennek folytán alakítja ki belső meggyőződését, gyűjti össze tudományos vizsgálatokra alapítva a tényeket, amelyek alapján dönt.

A kifejtettekből világos, hogy a kriminalisztika tudományának felhasználása nem valami nyomozói „szak”-tudomány, esetleg a szakértők „szak”-tudománya, hanem a belső meggyőződés kialakításának tudományos módszere és eszköze az eljárás minden résztvevője számára. Az természetes, hogy egy-egy büntető ügyben felmerülő, sokszor rendkívül bonyolult kérdések eldöntésében a bíróság vagy más szerv nem mindig rendelkezik megfelelő szakképzettséggel. Azonban az ilyenkor alkalmazott szakértői vélemény, esetleg az egymásnak ellentmondó szakértői vélemények közül a meggyőzően helyes vélemény kiválasztása, a vele szemben álló szakértői vélemények kritikája a bíró vagy más hatósági személy feladata. Ugyanaz a folyamat, amely a bíróban a bizonyítékok értékelése során végbe megy, zajlik le a nyomozóban, az ügyészben, a védőben is, amikor egy-egy eljárási cselekmény során véleményét kialakítja és eljárási cselekményt végez. Ezeknek a feladatoknak a legjobb végrehajtását mozditja elő a kriminalisztika ismereteinek felhasználása. Világos, hogy ezeknek az ismereteknek tökéletesebb birtoklása jobb eredményt biztosít a törvénytiszta feladatok végrehajtásában, míg az ilyen ismeretek fogyatékosága megnehezíti vagy nagyon sok esetben meghiúsítja az alapvető feladat: minden bűncselekmény elkövetőjének igazságos megbüntetését és ugyanakkor bármely nem bűnös felelősségre vonásának feltétlen kizárását.

A kriminalisztika tudománya tehát segíti az igazságszolgáltatási szerveket és a büntető eljárás résztvevőit annak a magasztos feladatnak a végrehajtásában, amit a törvény rájuk ruház a szocialista törvényesség megszilár-

⁷ Pravda, 1958. évi december 26-i 360/14.754. sz.

dításában, a bűncselekmények megelőzésében és kiirtásában. Ebben a megvilágításban a kriminalisztika a bűnözés elleni harc tudományos fegyvere, a bűnözés elleni harc igazságszolgáltatási területre eső feladatai egyre tökéletesebb végrehajtásának mellözhetetlen eszköze.

2. Nagy tévedés lenne teljes azonosságot látni a bűnözés elleni harc feladatainak vizsgálatánál a kommunizmusba való fokozatos átmenet útját járó Szovjetunió és saját viszonyaink között. A Szovjetunió fejlődése előttünk jár, azonban a marxista—leninista elmélet éppen a XXI. kongresszus határozatában fejt ki azt a tételt, hogy a szocialista tábor országai nem egy hosszú történelmi szakasz egymásutánjában, hanem megközelítőleg arányosan egységes és rövidebb szakaszban jutnak el a kommunizmus felépítéséhez. Ezt a tételt ismertette Hruscsov elvtárs már a kongresszus határozata előtt is, éppen az emlékezetes 1958. évi magyarországi látogatása során, Csepelen mondott beszédében.

Ennek a fejlődési távlatnak felmérésében azonban súlyos hiba volna arra gondolni, hogy a bűnözés felszámolása nálunk máris időszerű feladatként volna kitűzhető, de hiba volna az is, ha nem követnénk el mindent éppen annak a fejlődésnek meggyorsítására, ami majd lehetővé teszi egy gondosan megvizsgált politikai fejlődési szint elérése után hasonló feladat célul tűzését.

A szovjet büntetőeljárás jog Alapelvei a szocialista büntetőeljárás jog általános érvényű elveit együtt tartalmazzák azokkal a normákkal, amelyekkel a büntető eljárást a Szovjetunióban szabályozzák általában. Az Alapelvek a Szovjetunió belülről pedig az egységes törvényesség zálogát jelentik, amelyen felépülve a szövetségi köztársaságok megalkotandó törvénykönyvei felölelik és hasznosítják mindazt, ami a törvény szabta feladatok végrehajtásában figyelembe veendő helyi vagy nemzeti sajátosság.

Nem lehet kétséges, hogy a szocialista büntetőjognak elvi és éppen a szocialista társadalmi rend talajából eredő általános megállapításai egységesek ennél szélesebb körben, minden szocializmust építő nép számára. Ezek az elvek éppen olyan jellemzőek a szocialista büntetőeljárás jogra, mint a burzsoá jogra jellemzőek a maga sajátos és a szocialista jog elveivel gyökeresen szemben álló principiumai. Az alapvető és kibékíthetetlen ellentmondás a szocialista és burzsoá büntetőjog között annak osztálytermészetében van. A szocialista büntető eljárás a dolgozók államát, társadalmi rendjét és állampolgárai jogait védelmezi, a burzsoá eljárási jog arra szolgál, hogy a kizsákmányolás zavarlatanságát biztosítsa és a tőke urainak érdekeit védelmezve, elnyomja a dolgozókat, s azokból segítsen minél engedelmesebb szolgákat formálni. Ezek a célok, az egyik és a másik oldalon, adják meg a közös elvi megállapítások, normák lényegében azonos tartalmát, amelynek formái az egyes országokon belül sajátosságokat mutatnak. Így a szocialista tábor országainak büntetőeljárás jogi elveiben egységes, s az azonos elvek kifejeződése megfelel a sajátos nemzeti formáknak.

Eljárási törvénykönyvünk céljai megszabásában világosan juttatja kifejezésre ezeket az elveket. Alkotmányunk a szocialista eljárási jog elveinek megfelelően rögzíti a bíróság vezető szerepét a büntető igazságszolgáltatásban, amelyet hűen követ megfelelő formában a gyakorlat alakulása is. „A bíróság a tényállás kiderítésére alkalmas bizonyítékok felvételénél alakszerű bizonyítási szabályokhoz kötve nincs, az eljárás bármely szakaszában nemcsak joga, de kötelessége is felderíteni azokat a körülményeket, amelyek az ügy érdemére

kihatnak (BH. 369).⁸ Ennek a feladatnak végrehajtásában kötelesek megfelelően segíteni a bíróságot az igazságszolgáltatási munkában résztvevő szervek éppen úgy, mint a konkrét bűnügyben az eljárás résztvevői.

Amikor büntető perrendtartásunk úgyszintén megkülönbözteti a bizonyítékokat és a bizonyítási eszközöket (Bp. 4. §, 53. §), és a gyakorlat kialakítja ezek megszerzésének módját, ugyancsak azt tűzi ki célul, hogy az igazságnak megfelelően állapítsa meg azokat a tényeket, amelyek a tényállás, az elkövető és a bűnösségi körülmények megállapítása szempontjából számba veendők.

E feladatok végrehajtásában a kriminalisztika előrevivő szerepe a mi eljárási jogunkban is fontos tényező az igazságszolgáltatás szerveinek és a büntető eljárások résztvevőinek. Helyesen állapítja meg erről a büntető perrendtartás kommentárja: „A büntető perrendtartás csak arra szorítkozik, hogy meghatározza az egyes nyomozási cselekményeket, megállapítsa azok alaki kellékeit. A nyomozás módszereivel, a büntető perrendtartás rendelkezéseire támaszkodva, a büntető eljárásjog segédtudománya, a kriminalisztika foglalkozik.”⁹ A büntetőjog anyagi szabályai határozzák meg természetesen azokat a tényeket, amelyek a büntető perben az adott bűncselekmények kapcsán relevánsak. A kriminalisztika lényegén nem változtat, hogy alkalmazása a polgári perben is éppen úgy fog helyt, például okiratok valódiságának vizsgálata, vagy apaság megállapítása iránt stb. indult perekben, mint ez a büntető eljárásban már előbb kialakult.

III.

A kriminalisztika, írja erről már idézett munkájában Sztrogovics professzor, „az a tudományos diszciplína, amely a bűncselekmények nyomozásának eljárásait kutatja”.¹⁰ Ez a rövid meghatározás csak a kriminalisztika tudományos kutatási területének központját öleli fel. Így lényegesen közelebb visz a kriminalisztika fogalmának meghatározásához az a meghatározás, amelyet a kriminalisztika tankönyvei adnak erről a tudományról.¹¹ Eszerint a kriminalisztika a büntetőeljárás jogban a bűncselekmények feltárására, a büntetettek megállapítására és üldözésére szolgáló bizonyítékok felkutatásának, megőrzésének és vizsgálatának, valamint a bűncselekmények megelőzésének technikai és taktikai eljárásait, módszereit és eszközeit kutató tudomány.

E meghatározásból világosan kettőoszthatók — mint erre már röviden rámutattunk — az eljárások, módszerek és eszközök aszerint, hogy ezek egyrészt a jogtudományban és az ezen alapuló joggyakorlatban gyökereznek-e, másrészt a természettudományok széles tudományos tárházának eredményei, amelyeket átvesz és saját céljaira formál a kriminalisztika.

Az eljárások, módszerek, valamint a technikai eszközök alkalmazásának eljárási jogi formáit a büntető-, s ottani alkalmazása körében a polgári eljárási törvénykönyv normái szabják meg.

A kriminalisztika tudományában és az egyes kriminalisztikai vizsgálatok során az egyes cselekményeket aszerint határolja el a kriminalisztika tuda-

⁸ B. H. 1954. évf. 174. o.

⁹ Büntető perrendtartás kommentárja. Bp. 1957. 263. o.

¹⁰ M. Sz. Sztrogovics i. m. 54. o.

¹¹ *Kriminalisztika*, Moszkva, 1950.; *Jurigicseszki szlovarj*, Moszkva, 1956.; *Kriminalisztika*, Moszkva 1958.

mánya, hogy ezek a krimináltaktika, a kriminalisztikai metodika vagy technika területére tartoznak.

E szerint a felosztás szerint a kriminalisztikai taktikának a feladata, hogy az elmélet és a gyakorlat, valamint az állandóan bővülő technikai-természettudományi adatok alkalmazásával általában kidolgozza a bizonyítékok megszerzésének taktikáját. Ez nemcsak azt jelenti, hogy a kriminalisztika a szakmunkák sorában kidolgozza például a tanúkihallgatás, a helyszíni szemle, a házkutatás stb. legjobb lefolytatásának taktikáját. A kriminalisztika taktikai része elméletileg és gyakorlatilag feldolgozza a törvényben általánosságban felsorolt valamennyi bizonyítási eszköz általános alkalmazásának eljárásait, és ezen túl szervezési intézkedéseket ajánl és részletesen felöleli a bizonyítási eszközöket általában.

A kriminalisztika módszertana az általános taktikai eljárások és eszközök speciális alkalmazása egy-egy hasonló elkövetési jellegű bűncselekmény kategória nyomozására. Így például kidolgozza azokat a gyakorlati módszereket, amelyek a gyilkosságok nyomozása során általában alkalmazásra kerülnek. Ugyanakkor azonban egyes elkövetési típusok, mint például lőfegyverrel elkövetett gyilkosság, vagy méreggel elkövetett gyilkosság nyomozásának módszertana egyes monografikus feldolgozások témája.

A kriminalisztikai technika egységesen segíti mind a taktikai, mind a módszertani eljárások, eszközök legtökéletesebb foganatosítását azáltal, hogy kidolgozza és a természettudományok köréből alkalmazásra ajánlja a legújabb eljárásokat és eszközöket.

A büntetőeljárás Alapelvek először foglalják törvénybe valamennyi bűncselekmény feltárásának követelményét. Ez kétségtelenül abban az irányban hat, hogy a nyomozó szervek csakúgy, mint a büntető bíróságok, munkájuk további tökéletesítésének segítségét várják a kriminalisztikától. Ebben a vonatkozásban is figyelemre méltó C. P. Mitricsevnak, a jogtudományok doktorának „A kriminalisztika feladatai” cím alatt, a Goszudarsztvo i Pravo 1958 decemberi számában publikált cikke, amelyben főleg a nyomozási operatív felderítő tevékenység megjavítása mellett száll síkra. A kriminalisztika eredményeinek fejlesztésére irányuló követelések ennél azonban nyilván szélesebb körűek az új eljárási Alapelvek megvilágításában. Természetesen távolról sem a kizárólagosság igényével, az alábbiakban mégis megjelölhető néhány olyan terület, amelyeknek kriminalisztikai tudományos kutatása a felmerülő új feladatok megoldására jogosan várható.

I. A szovjet büntetőeljárás jog Alapelveinek serkentő hatása a kriminalisztika tudományának fejlődésére mindenekelőtt azon a területen keresendő, ami a nyomozás tervezésén túl, az egész bűnözés elleni harc tervszerűségét mozditja elő.

A nyomozás tervezése a szovjet kriminalisztikának az egyik legjobban feldolgozott területe. Ezt megfelelően tükrözi a szovjet kriminalisztikai irodalom 1936–1955. évekről közzétett bibliográfiája is.¹² A többszáz monográfia és cikk felöleli a nyomozás tervezésének, a feltevések felállításának és ellenőrzésének kérdését általában. Az irodalomnak nagyon értékes monográfiái és dolgozatai foglalkoznak például a gyanúsított kihallgatásának, a tanúk kihallgatásának, a szembesítés, a fiataikorúak kihallgatásának, a felismertetésre

¹² Ja. D. Sztrechina, R. I. Cirulnikova, *Bibliograficeszkij ukazatyely literatury po szovjetszkaj kriminalisztike za 1936–1955. g.* Moszkva, 1956.

való feltárásnak, házkutatás és lefoglalás, a tárgyi bizonyítékok megszerzése, a helyszíni szemle, a nyomozási kísérlet, a személy- és tárgykörözés célszerű taktikájával, tehát a kriminalisztikai taktika — mondhatni minden kérdésével.

Ennek ellenére a taktika, éppen úgy, mint a technika is, az a terület, ahol a bűnözés elleni harc tapasztalatainak összegyűjtésében, az eredmények általánosításában, a mutatózó hiányosságok okainak elemzésében és megszüntetésében nincsen megállás. Természetes, hogy amikor oly nagy társadalmi erőfeszítések történnek a bűnözés elleni harcban, mint amilyeneket a XXI. kongresszus határozatai előírnak, ez a tökéletesedő munka gazdag új tapasztalatait kell eredményezze.

A nyomozás tervezése különösen és a krimináltaktika általában sohasem merevedik sablonná, hanem elszakadás nélkül nyomon követi a bűnözés morfológiájának minden, még legkisebb változását is. Ezért a bűncselekményeknek újabb és újabb formában való jelentkezése ezeknek az új bűnözési formáknak megfelelő bűnüldözési taktika kialakulását kell maga után vonja. Ennek a gondolatsornak betelevezése csak annak megállapítása lehet, hogy a kriminálmorfológiai kutatásoknak ki kell terjedniük annak elmélyült kutatására is, hogy melyek és milyen jellegűek konkrétan azok a burzsoá erkölcsi és magatartási csökevények, amelyek a bűnözés előmozdító tényezőiként jelentkeznek s a bűnözés konkrét okait képezik, s milyen módon kell ezek ellen harcolni a büntetőjog eszközeivel.

2. A krimináltaktika fejlődése elválaszthatatlanul összefügg az egyes bűncselekmények nyomozási módszereinek tökéletesedésével. A kriminálmorfológia abban a felfogásban, hogy ez az általános taktikai elveknek az egyes bűncselekmények nyomozásában való legcélszerűbb felhasználási eljárásait jelenti, a szovjet kriminalisztikai tudományos irodalomban gazdag eredményeket mutat. Azonban a fejlődés ezen a téren is új és még újabb erőfeszítéseket követel. Ezt az új tapasztalatok és főleg a célszerűen vezetett kriminálmorfológiai kutatások eredményei bőséges adatokkal támasztják alá. Az Alapelvek a bűnözés elleni harcban külön is megjelölik azokat a területeket, amelyek ellen a bűnüldözés éle legelsősorban irányul.

A Szovjetunióban ma az államellenes, társadalomellenes magatartásnak az a megjelenési formája, amely a szovjet társadalmi rendszerrel való bűnös szembefordulás formájában bűncselekményként jelentkezett — már megszűnt bűncselekmény kategória. Az állam védelmét a Szovjetunióban az imperialistáknak átdobott ügynökei veszélyeztetik, akiket körmönfont mesterkedésekkel vetnek be a Szovjetunió és hozzátehetjük a népi demokratikus államok ellen. „Az agresszív imperialista körök legtöbb reményüket a felforgató, kém és diverziós tevékenységre, a Szovjetunió ellen irányuló különféle provokációs cselekmények előkészítésére alapozzák. Az Egyesült Államok a Szovjetunió és a többi szocialista ország ellen irányuló felforgató tevékenységüket, az ügyeikbe való durva beavatkozást ma már hivatalos politika rangjára emelte” — mondotta A. N. Seljepin a XXI. kongresszus vitája során.¹³

Következésképpen a bűnüldözés éle az ilyen idegen bűnöző elemek ellen irányul, míg más tekintetben a társadalmi tulajdon védelme, az állampolgárok jogainak, testi épségének, egészségének, vagyonának védelmezése felé fordul.

¹³ Az SzKP. XXI. kongresszusa. Kossuth Kiadó, 1959. 563. o.

Ezeknek a bűncselekményeknek jelentős a társadalmi veszélyessége és alkalmasak arra, hogy a szovjet embert megzavarják békés alkotómunkájában.

A kriminálmétodikai irodalom, elsősorban a gyakorlat eredményeire támaszkodva, kidolgozta ezeknek a bűncselekményeknek nyomozási módszereit. Ezeken a módszereken azonban akkor, amikor a társadalom óriási többségének cselekvő részvételére lehet számítani a bűnözés elleni harcban, komoly változtatásokat kell végrehajtaniok, mind a felderítő, mind a nyomozási munka során. Miután ezeknek a cselekményeknek egy bizonyos része közvetlenül a társadalmi bíróságok elbírálása felé gravitál, ez szükségképpen új nyomozási módszereket követel egyrészt, másrészt pedig új és eddig még csak alig alkalmazott, de rendkívül nagy jelentőségű társadalmi erőket is felhasználhat támaszául a bűnüldözés céljaira. Nem kétséges, hogy ezek a tényezők új értékekkel fogják gazdagítani a kriminalisztikai módszertan irodalmát, amely mögött a sok eredményes erőfeszítés sikere áll, s az irodalom hasznosan fog tevékenykedni akkor, amikor ezeknek a sikereknek és legjobb tapasztalatoknak általánosításával és terjesztésével intézményesen foglalkozik.

3. Az SZKP XX. kongresszusa a Szovjetunió ipari fejlődésének óriási eredményeit rögzítette, és az egész világ békeszerető embereit lelkesítő távlatokat állított a szovjet nép alkotó lendülete elé. Ennek a szédületes ipari fejlődésnek az eredményei természetesen elsődlegesen a szovjet nép boldogabb, gazdagabb életét szolgálják. Azonban az ipari fejlődés a maga sajátos területén rendkívüli lendületet ad a kriminalisztikai technika fejlődésének is.

Jóval túlmenne egyetlen cikk korlátain, ha a krimináltechnika fejlődése körében valamennyi új kutatási területet számbavennénk. Ezért lényegében két kérdés az, amelyik első pillanatban is ezen a területen a legfontosabbnak látszik. Az első a nyomozási és főleg szakértői szervek felszereltségének kérdése.

A Szovjetunió ipari fejlődése ezen a területen mindenben biztosítja, hogy a legszélesebb körben alkalmazhassanak olyan könnyen kezelhető, valóban minden egyes nyomozónak rendelkezésére álló nyomozási felszerelést, ami lehetővé teszi a bizonyítékok tökéletes felismerését és rögzítését. A fényképezési ipar ezúttal, csak mint bűnügyi dokumentációs eszközt érintve, olyan ipari fejlődésen ment keresztül a Szovjetunióban, hogy ma a kézbe illő nyomozótáska mindazt tartalmazza a fényképezőgép, megvilágítási eszközök, lencserendszerek, filmanyagok és minden egyéb technikai felszerelés tekintetében, ami a szó betű szerinti értelmében minden feladat megoldását lehetővé teszi az eljáró nyomozó számára. Ugyanakkor a tökéletesen felszerelt és kiváló eszközökkel rendelkező nyomozó abban a helyzetben van, hogy megfeleljen annak a követelésnek, amely csak azt a magas színvonalú munkát fogadja el, amelynek technikai feltételei biztosítottak. Ennek kihatásai a bűnüldözés eredményességére rendkívül előrelendítő erejűek.

Korunk megfejtí az atom végső titkait. Az új felfedezések alkalmazásának sorában a kriminalisztika is megtalálja azokat az új tudományos eszközöket, melyeket céljaira erről a területről vesz igénybe. A kobalt 60. izotóp gamma-sugárzásának alkalmazása a kriminalisztikában kiterjedt vizsgálatok tárgya. A szovjet kutatások segítséget jelentenek például az NDK bűnüldöző tudományos szerveinek ahhoz, hogy maguk is alkalmazzák az új lehetőségeket feltáró eljárásokat olyan területeken, ahol az eddig alkalmazott röntgenográfia úgy látszik, teljesítőképessége végére ért.

Az ujljenyomatok színezése területén például a ninhidrin alkalmazása

új jelenség, amely nem ismeretlen az imperialista államok kriminalisztikai technikájában sem. Ha tanulmányozzuk e szerves vegyi anyag alkalmazásának ütemét az imperialista kriminalisztikai szakajtóban és a Szovjetunió eredményeit ehhez mérjük, világosan látható, hogy a szovjet kutatások évekkal járnak a tőkés világ ilyen irányú eredményei előtt.

E példálódzás csak alátámaszthatja, hogy éveink új technikai, fizikai és kémiai felfedezései még bőséges felhasználási anyagot jelentenek a kriminalisztika számára eszközökben és főleg laboratóriumi vizsgálati eljárásokban. A kriminalisztika természettudományi területe ezek felismerésével, alkalmazási módjuk megállapításával további lendületet ad a gyakorlati bűnügyi dolgozók munkájának, újabb és újabb tudományos eszközökkel és eljárásokkal gazdagítva fegyvertárukat.

4. Mélyen tanulságos a XXI. kongresszus beszámolójában a kriminalisztika sajátos fejlődési feladatainak számbavétele során, amit Hruscsov elvtárs arról mondott, hogy a bűnözés elleni harcban milyen kiemelkedő jelentősége van a nevelő és a megelőző tevékenységnek. A bűnözés megelőzésének tevékenysége elsődlegesen társadalmi jellegű és politikai tevékenység, és természetesen nem szűkíthető le egyszerű vagy talán nem is olyan egyszerű kriminalisztikai kérdésre.

A kriminalisztika tudománya azonban komoly figyelemmel fordul a kriminálprofilaktika, a bűnözés megelőzése felé. A bűnözés megelőzésének vannak elsődleges társadalmi erői, ez a hatalmas erő a bűncselekmények elkövetésén felháborodott munkások, parasztok jogos haragja, amely megütkezve az észlelt bűncselekményeken, kinyilvánítja erejét. A kriminalisztika két fő irányban foglalkozik a bűnügyi megelőzés kérdéseivel. Az egyik a technika területe, a másik terület a kriminalisztika rendszerével kapcsolatosan az általános igazgatási és más szervezési területek meg nem oldott vagy rosszul megoldott szabályozásainak megfelelő szignalizálását jelenti.

A kriminalisztikai technikában a szem számára nem látható sugarak alkalmazása és technikai jellegű védő és riasztó rendszerek létesítése — ha nem is teljesen feldolgozott kutatási terület, viszont — távolról sem újszerű már. Az ultrahang, az infravörös sugarak alkalmazása, fotocellák és villamos relék kombinálása ezen a területen azonban még korántsem oldott meg egyrészt minden kérdést, másrészt pedig fejlődnie kell abban az irányban is, hogy ezek a rendszerek minél szélesebb körben terjedjenek el. Ha a technika fejlődésével ezek úgy hozzátartozhatnak egy-egy ipari vagy kereskedelmi objektum felszereltségéhez, mint mondjuk a telefon — ez az összes betöréscselekmények megelőzését rohamosan vinné előre. Az ilyen fejlődés elvárása távolról sem tartozik a képzelgések területére, hanem a kutatásoknak gyakorlatilag is folyamatban levő területe. A krimináltaktika a bűnügy kapcsán megismert és a bűncselekmények elkövetését megnehezítő vagy kizáró szervezeti formák vizsgálatával a bűnügyi megelőzés területén fontos feladatokat kell még megoldjon.

Feladatok mutatkoznak továbbá a bűnüldözési nyilvántartás számos területén. Természetes, hogy a nyilvántartás terjedelmessége éppen úgy veszélyes az eredményességre, mint ennek ellenkezője: a hiányos nyilvántartás. A nyilvántartások „élővé” tétele a kriminalisztikai taktikának olyan területe, ahol a számos elméleti cikk nyomán a gyakorlat még mindig nem kapta meg azt a segítséget, amit joggal elvár. A nyilvántartási technikában, ha nem is a számológépek, de újabb eljárások, mint például a fényképeknek filmfelvéte-

lekkel való helyettesítése mind a felismertetésben, mind a körözésben komoly segítséget jelenthet általános elterjedése esetén.

A nyilvántartások rendszere természetesen nemcsak a már ismert bűnözők nyilvántartásával foglalkozik, hanem ide sorol a modus operandik, az elkövetési módszerek és eszközök nyilvántartása, a körözött tárgyak, a bűncselekmény helyszínén talált eszközök, különösen lőszerek, fegyverek stb. nyilvántartása. Külön említést kell tenni a bűnöző személyek írásainak nyilvántartásáról, amikor az írás mint az okiratok meghamisításának egyik módja éppen a körmönfont bűnözők, csalási bűncselekmények gyakori velejárója. A nyilvántartások egész rendszere olyan kutatási terület, amely még számos kidolgozatlan probléma megoldását követeli meg a bűnözés elleni harc, s különösen a bűnözés teljes felszámolásának sikeres megoldására. Teljesen egyet kell érteni A. A. Piontkovszkij professzorral, a tudományok érdemes művelőjével, aki megállapítja: „A megelőzési intézkedések iránti csökkent figyelem már önmagában is olyan feltétel, amely kedvezőleg hat a bűnözési jelenségek létezésére a szocialista társadalomban.”¹⁴

5. A kriminalisztika, amikor a bűnözés megelőzésének bizonyos és fenntebb távról sem kimerítően felsorolt területein a bűnözés megelőzésével foglalkozik, egy egész sor további kérdés felé teremt kapcsolatot. A kriminalisztika egyes kérdéseinek vizsgálata átnyúlik a társadalmi tudományok más területeire. Így a bűnözés okainak vizsgálata a krimináletiológia, a bűnözés formáinak vizsgálata a kriminálmorfológia, a bűnözés sűrűségének és előfordulási helyeinek vizsgálata, a bűnüldözés eredményességének számszerű mérése a kriminálstatisztika feladata. Ezek olyan területek, amelyek a kriminalisztika művelőinek és más társadalmi tudományokkal foglalkozó tudományos kutatóknak együttes vizsgálatai, elemzései nyomán világíthatók meg. A kriminalisztika rendszere tekintetében kérdéses, hogy ezeket a területeket csak érinti-e, vagy adható-e a kriminalisztikának olyan széles rendszertani meghatározása, amely ezeket a területeket is, legalábbis a kriminalisztikai feladatok megoldásához igényelt mértékben, részben ide kapcsolja. E kérdések vizsgálata azonban túlmegy annak a kérdésnek szűk vizsgálati keretein, amely egyetlen cikkben az új szovjet büntetőeljárás Alapelvek egyes intézkedéseinek a kriminalisztika fejlődésére gyakorolt hatásának fő irányait keresi.

*

Összegezésként kétségtelenül megállapítható, hogy a Szovjetunióban az a cél és feladat, amelyet a XXI. kongresszus a bűnözés felszámolására az egész szovjet nép elé tűzött a társadalom olyan magas fejlettsége szakaszán, mint a kommunizmusba való átmenet szakasza, közvetlen és mindenben reálisan megoldható feladat. Ennek a feladatnak a megoldásában jelentős eredményeket jelentenek azok a törvényalkotások, amelyek megszadják a Szovjetunió és a szövetséges köztársaságok büntetőjogi és büntetőeljárás jogi Alapelveit. Ezek a jogszabályok, amikor megkövetelik minden bűncselekmény felderítését és igazságos megbüntetését, a feladat kitűzésével a szovjet kriminalisztikai tudomány hatalmas fellendülését vonják maguk után.

Nem volna helyes tudást nem venni arról, hogy a kriminalisztika tudománya az imperialista államokban is fejlődik és számos területen, min-

¹⁴ A. A. Piontkovszkij, *A bűnözés okai a Szovjetunióban és az ellene folytatott harc.* Szovjetszkoje goszudarsztvo i pravo, 1959. 3. sz. 98. o.

denekelőtt technikai, fizikai és vegyészeti területen le nem becsülhető eredményeket mutat fel. Milyen különbözőek azonban azok az okok, amelyek a fejlődés mögött állanak! A Szovjetunióban a bűnözés elleni harcban a bűnözés teljes felszámolására indult el a kriminalisztika újabb fejlődése. A tőkés országokban nem a bűnözés csökkenése, hanem éppen ellenkezőleg, a bűnözés szertelen elterjedése, sűrűségének állandó növekedése, jellegének egyre kegyetlenebb eldurvulása az, ami kikényszeríti a dollár és más egységben számolt milliókat a kriminalisztika fejlesztésére. A tőkés államok a bűnüldözés élet mindenekelőtt saját dolgozó tömegeik demokratikus törekvései ellen irányítják és a kriminalisztika tudományát főleg arra használják, hogy hamis bizonyítékokat fabrikáljanak sötét céljaik igazságszolgáltatási eszközökkel történő megvalósításához.

A kriminalisztika fejlődése a tőkés államokban, amint erre utaltunk, technikailag jelentős, azonban a kriminalisztika tudománya a tőkés államokban — s ez természetes — nélkülözi az egyetlen tudományos módszert, a materiális-dialektikus tudományos kutatási módszert. A tudománytalan eszközök, az elvetemült célokra való elsődleges felhasználás, az imperialista államok kriminalisztikájának tudományos jellegét már régen megszüntette.

A kriminalisztika kóros burjánzását mutatja a tőkés államokban például egy új „műszer”, a „lie detector”, amely körül a szaksajtóban elég hangos lármát csaptak. Ez a gép, az ún. „hazugság mérő” komplexen méri a vérnyomást, lélegzést, szívverést és ennek ütemességét, az izzadság kiválasztását, és arra volna hivatott felelni, hogy a kihallgatott hazudik-e vagy sem. Innen a szerkezet elnevezése. Ez a torz masina, ha nem használnák oly sötét célok érdekében, mint amire esetenként használják, komikus játékszer lehetne csak.

A „lie detector” méltó társa a különböző narkotikumok alkalmazása a kihallgatás során. Teljesen világos ennek az eszköznek tudománytalansága, mint a penthotal, nátriumamitol, amit főleg az USA-ban alkalmaznak, ún. „igazság szérum” elnevezéssel; mindenekelőtt világos ennek a módszernek egészségromboló embertelensége, ugyanakkor azonban sajátos belső logikátlanága is. A gondolkodási folyamatok eredményének keresése akkor, amikor a gondolkozási mechanizmust elkábítják — fából vaskarika. Ezek az eszközök lényegében kivétel nélkül olyan kényszereszközök, amelyenek alkalmazását a szocialista államok törvényhozása szigorúan tiltja, s azok ellen, akik — ha nem is ilyen, de bárminő — kényszereszköz alkalmazására vetemednének, szigorú büntetés kiszabását rendeli el.

Ismeretes az is, hogy az ujjlenyomatok nyilvántartása a kriminalisztikában lényegében a századforduló óta alkalmazott módszer. Az ujjlenyomatok egy ember élete során megváltozhatatlanok és az embermilliórdok végtelen sorában is megismételhetetlenek. Az angol kriminalisták, akik ezt a nyilvántartási módszert elterjesztették, gyarmatosító utazásaik során „vették kölcsön” a kínai néptől, ahol az ujjlenyomatok alkalmazása éppen a fenti sajátosságok folytán már hosszú évszázadok óta ismert, lényegében pecsétek vagy éppen aláírás helyett. A büntetett személyek ujjlenyomatainak nyilvántartása az FBI nyomozószervei hajszájának lett egyik eszköze, amely az Egyesült Államokban a haladó gondolkodású embereket megalázó, minden becstelen embert a bűnözőkre alkalmazott eljárásnak vet alá. Ma az USA bűnüldöző szervei a tudománytalanul felhalmozott és mániákusan gyűjtött ujjlenyomatok százmillióival lényegében az egész államokbeli lakosságot

felölelik. A tudománytalan módszer azonban éppen itt idézi elő e rendszer tudománytalanná válásának kóros tüneteit. A milliányi ujjlenyomat kezelése és az adott esetben tudományos felkészüléssel való elemzése már meghaladja a szervezési kereteket, s most elektronikus számológépeket próbálnak e célra alkalmazni a gondolkodó és képzett krimináltechnikus helyén, akinek képességei itt már véget érnek. Ezek a példálódzások a burzsoá kriminalisztika tudománytalanságának csőd jelenségei.¹⁵ Ezek az ellentmondások a burzsoá kriminalisztika fejlődésének alakulására egészében jellemzőek.

IV.

1. A szovjet büntetőeljárásjogi Alapelvek a XX. kongresszus határozatainak értelmében jöttek létre és abban a szédítő iramú fejlődésben fejtik ki majd hatásukat megannyi más törvénnyel együtt, amely a kommunizmus építésének történelmi szakasza. Ez a fejlődés a Szovjetunióban a legviharosabb és úttörő jellegű. A fejlődés lendülete azonban kihat a szocialista tábor országainak összességére, amelyek megsokszorozzák erőfeszítéseiket, hogy a szocialista internacionalizmus segítségével élve, a saját eredményeikre építve, közelítsék meg azt a küszöböt, amelyen a szocialista tábor országai megközelítőleg egy időben érnek el a kommunizmus társadalmi rendjéhez. Ezek az erőfeszítések elsődlegesen társadalom-politikai és gazdasági erőfeszítések.

A fejlődés azonban más területen is arányos kell legyen a szocialista országok között. Sok más terület mellett, de nem utolsósorban, a bűnözés elleni harc feladatainak megoldásában is. Ezek a távlatok felvetik annak szükségességét, hogy a nyomozástudomány fejlesztésében is meggyorsuljon előrehaladásunk.

Magyarországon a kriminalisztika fejlődése elmaradottabb, mint a szocialista tábor néhány más országában. Így például a Szovjetunióban már a cári uralom alatt is európai színvonalon állott a kriminalisztika művelése. Az ismert orosz kriminalisták közül Burinszkij, az első oroszországi kriminalisztikai laboratórium létesítője, munkásságáért 1898-ban Lomonoszov-díjat kapott. Hans Gross, a burzsoá kriminalisztika egyik úttörője, évekig dolgozott a prágai egyetemen. Magyarországon a kriminalisztika tudományának elismerésében a felszabadulás előtt nem jutottunk el addig, hogy ez a diszciplína egyetemi oktatás tárgya lehetett volna. Ezen a téren éppen ezért jelentős az a kezdeményezés, amely felismerve ennek a kérdésnek horderejét, ez idő szerint már megkezdte a kriminalisztika rendszeres egyetemi oktatását. A jogtudomány és a büntetőjogi gyakorlat irányítói azonban több alkalommal is hangsúlyozták a további fejlődés meggyorsításának szükségességét.

E téren a Szovjetunió törekvései, a kriminalisztika fejlesztésében elért kimagasló nemzetközi eredményei, sok segítséget jelenthetnek. A fentebb említett bibliográfia például,¹⁶ majd 12 ív terjedelemben ismerteti az utóbbi húsz esztendő tudományos és gyakorlati kriminalisztikai munkásságának eredményeit. Csehszlovákia tudományos intézete és szakfolyóirata, az NDK-ban a Humboldt-egyetem katedrája és tudományos intézete, szakajtója, Románia kutató- és vizsgáló intézete, a haladott kriminalisztikai tevékenység egy-egy elméleti és gyakorlati központja.

¹⁵ *Kriminalisztik*, Hamburg, 1957. VIII. sz.

¹⁶ Ja. D. Sztrechina, R. I. Ciruljnikova, *Bibliograficeszkij ukazatjely literatury po szovjetszkaj kriminalisztiki* za 1936 – 1955. g. Moszkva, 1956.

A fenti fejtegetések kerete, anélkül, hogy ez kísérlet lenne átfogó következtetések levonására, lehetővé teszi néhány tanulság levonását, amelyek esetleg hasznosíthatók a további fejlődés során.

Feltehető, hogy a kriminalisztikai munka fejlődésére segítőtleg hatna olyan nyilvánosság megteremtése, amely a kriminalisztikai tudományoknak elméletileg is és gyakorlatilag is az eddiginél nagyobb nyilvánosságot adna. Örömmel kell köszönteni olyan jelenségeket, hogy ezen a területen az egyetemeken részletes kutató munka folyik, amely abban is jelentkezik, hogy ilyen irányú tudományos disszertáció is került már megvitatás alá.

A fejlődésben azonban mind a szaksajtó részvétele, mind viták, ankétok megtartása, a nyomozás, az ügyészi és bírói, valamint elméleti és oktatói kriminalisztikai dolgozók bevonásával ezt a nyilvánosságot és ezzel az érdeklődést fokozhatná a kriminalisztika művelése iránt. Az ilyen fáradság a mindennapi gyakorlat számára is előnyös volna.

Nem lehet kétséges, hogy a bűnüldözésben mutatkozó tapasztalatok, eredmények megtárgyalása segítene a bevált módszerek ismerteté válásában, közös erőfeszítést jelenthetne a hiányosságok megszüntetésében. Azok a kezdeményezések, amelyek annak idején ilyen természetű munkaközösséget működtek, ha csak rövid ideig is, elég széles érdeklődést váltottak ki.

Hasznos volna a kriminalisztika tudományának fejlődésére azoknak a tapasztalatoknak megismerése, amelyeket például e téren a Szovjetunió jogi egyetemeinek oktatási hálózatában szereztek, s ugyanígy más népi demokratikus országok is. Így például Pawel Horoszowski lengyel tudós oktatói és kutatói tevékenységének, a csehszlovák és más publikációk széleskörű hozzáférhetővé tétele a gyakorlat dolgozói számára bizonyára értékes segítséget jelentene.

A kriminalisztika tudománya számára a nyilvánosság megteremtése közös tevékenységre kapcsolhatná össze nemcsak a nyomozókat általában, hanem a nyomozást irányító ügyészi szervezet eziránt érdeklődő dolgozóit, a büntető bírakat, a bűnügyi szakértőket és azokat a védőket, akik éppen ilyen irányú ismereteik bővítésével juthatnának abba a helyzetbe, hogy tudományos felkészültséggel kezdeményezzenek vitát egy-egy büntető ügy egyes eljárási osekmenyei során a felmerült bizonyítékok értékéről.

A kriminalisztika nyilvánossága nyilván magával hozná, hogy az egyetemeken a gyakorlat feladatainak ellátására készülő generáció figyelmé szélesebb körben irányulna e kérdések felé. Az arányok számbavételével is figyelemre méltó, hogy a szovjet kriminalisztikai bibliográfia több száz, egyetemeken készült, szakdolgozatot tart nyilván, s az ilyen lendületes tudományos tevékenység a gyakorlat számára csak előnyöket jelenthet.

2. Kétségtelenül komoly jelentősége van annak, hogy a kriminalisztika egyetemi oktatási diszciplína lett. Ez azt eredményezi, hogy a kriminalisztika tudományának alapvető ismereteivel rendelkező fiatalabb dolgozók sora kerül gyakorlati feladatok ellátására. Az a tény azonban, hogy ez az oktatás csak most kezdődött el, felveti annak kérdését, hogy az ilyen oktatásban részt nem vett gyakorlati dolgozók milyen úton ismerkedhetnek meg a kriminalisztika alapfogalmaival és legáltalánosabb gyakorlati módszereivel. Ez a kérdés éppen a nyomozás dolgozóit, akik munkájuk megkezdése előtt és folyamatosan is rendkívül jelentős ismereteket nyújtó oktatásban vesznek részt, talán nem annyira érinti, mint az igazságszolgáltatásban más minőségben résztvevőket. Viszont az állandó fejlődés az utánképzés valamilyen

intézményesített formájának kidolgozását teszi szükségessé a büntető eljárásban tevékenykedő minden személy számára.

Kétségtelen, hogy átfogó munkák publikálása, a szaksajtó ilyen irányú érdeklődése, amennyiben az általánosan hozzáférhető, ebben a lényegében öntevékeny továbbképzésben biztosítaná az alapvető és elemi lehetőségeket.

Akár az egyetem, akár a kriminalisztikai munkának más intézményesített célokkal működő központja, azt a feladatot is elvégezhetné, hogy rendszeresen figyelemmel kísérje a külföldön megjelenő szaksajtót, ismeresse az újabb eljárásokat és eredményeket. Az a technikai felszerelés, amellyel például a budapesti egyetem máris rendelkezik, már elég sok lehetőséget biztosíthat arra is, hogy az új eljárások gyakorlati kipróbálását elvégezhessek.

A szakmai oktatás kerete éppen egyetemi szinten túlmegy a kizárólagosan alapfogalmak megismertetését szolgáló kereten. Éppen az egyetemi szintű oktatás mozdíthatná általában elő azt a törekvést, hogy szakértőink szakmai fejlődése minden területen, minden szakértőnél lépést tarthasson a gyors fejlődéssel. A szakértő kinevezésekor kétségtelenül elbírálásra kerül abból a szempontból, hogy a kérdéses területnek elméletileg és gyakorlatilag egyaránt szakembere-e. A szakértőkkel azonban működésük egész tartama alatt, s főleg az állandó szakértőkkel olyan szempontból is foglalkozni szükséges, hogy szakképzettségüket mindenkor korszerű színvonalon tarthassák. Ez kétségtelenül az oktatás fejlesztésében is új távlatokat nyithatna meg, s a szakértőknek nemcsak fejlődését segítően elő, de megszerzett tapasztalataik is közkincsé válhatnának a továbbképzés során.

3. A bűnüldözés egész területére érvényes a Szovjetunióban oly széles perspektívában kibontakozó törekvés a tömegek bevonására a bűnözés elleni harcba. A tömegeket érdekli ez a harc elsősorban azért, mert tudják, hogy a szocialista államban ez az ő érdekeiket szolgálja. Vajon lehet-e azt mondani, hogy a kriminalisztika területén, főleg a bűncselekmények megelőzésében nincs mit tanulni a tömegektől? (Csak meg kell keresni az egyes kollektívák dolgozóit, ahol éppen egy bűnügy került a hatóságok elé, milyen érdeklődéssel kísérik annak sorsát, elintézését. Nyilvánvaló, hogy a bűnügy tanulságainak levonásából bőven kiennék részüket az érintett terület dolgozói, ha véleményük iránt több érdeklődést tapasztalnának.

Ismeretes, hogy az NDK-ban a bíróság és más, az igazságszolgáltatásban résztvevő hatóságok dolgozói egy-egy bűnügy kapcsán megtárgyalják a dolgozókkal az ügy tanulságait és bőséges támogatást adnak a dolgozóknak hasonló jelenségek megismétlődésének elhárítására; de ennél semmivel sem kevesebb az a tanulság, amelyet a dolgozók adhatnak megfelelő elhárító intézkedések kidolgozására az érintett hatóságok dolgozóinak.

Ezen a területen ez a tömegszervező munka jórészt ölelkezik azokkal a kérdésekkel, amelyek a kriminalisztika tudományának nagyobb nyilvánosságával függenek össze. Ilyen vonatkozásban minden adat érdekli a dolgozókat. Amilyen hiba volt például a bűnüldözési adatoknak évekig való teljes eltitkolása, úgy a Statisztikai Havi Közleményekben közzétett adatok nemcsak az ezen a területen fennálló helyzetről adnak már általános tájékoztatást, hanem lehetetlenné teszik azt a demagógiát, amely ezen a területen a kétségtelenül elkövetett hibák mértéktelen eltúlzásával sok kárt okozott. A bűnözés elleni harcban a tömegek mozgósítása természetesen nem a kriminalisztika elméleti és gyakorlati művelőinek valamiféle kiváltsága, de kétségtelen, hogy ezen a téren áll fenn ilyen kötelesség, a tömegek bölcsességétől ezen a téren is

éppen úgy tanulniuk kell az elmélet és gyakorlat dolgozóinak, mint az élet bármely más területén. Ennek a folyamatnak kiszélesítése mindkét irányban komoly eredményeket biztosíthat azzal, hogy ennek adatait a tömegek elé tárja.

*

A Szovjetunió új törvényalkotásai, egészükben és részleteikben is a szocialista jog új, demokratikusabb és haladottabb szintjén mutatnak példát az egész szocialista tábor számára. Ezek a törvények a szocializmus építésének harcra és győzelmekkel teli negyven esztendejének tapasztalatait, a szovjet jogtudósok munkájának eredményeit foglalják össze. Az új feladatok megoldásának széles sorában ezek a törvényalkotások előre lendítik a bűnözés elleni harc sikeres megvívásának ügyét. Ezt a célt szolgálja a sok új megoldandó feladatot kapott kriminalisztika fejlődése is. A jogágazatok fejlődése mellett, a büntetőjognak ez a fontos segédtudománya is megsokszorozza erőfeszítéseit és újabb eredményekkel gazdagítja a bűnözés elleni küzdelem tudományos fegyvertárát.

A bűnözés elleni harc sikeres megvívása a szocialista embert egy régi bajtól szabadítja meg, amikor a történelem leküzdött kórjai közé sorolja a társadalom egészét oly sokat gyötrő jelenségeket, a bűnözést. Mindezek a törvényalkotások, a rájuk épülő segédtudományok, új kutatási területek közös erőfeszítései sikerrel támasztják alá a társadalomnak a pártvezette harcát a bűnözés felszámolásáért és a tudomány eszközeivel szolgálják ezen a területen a kommunizmus építésének ügyét. Ennek a fejlődésnek lendületével, a tapasztalatok kölcsönös felhasználásával, a proletárinternacionalizmus szellemében minden szocialista országnak módjában áll még gyorsabban és hatékonyabban dolgozni a sajátos feladatoknak minél jobb megvalósításán.

КРИМИНАЛИСТИКА-НАУЧНОЕ ОРУЖИЕ В БОРЬБЕ С ПРЕСТУПЛЕНИЕМ

Дюла Алапи

Статья в связи с основными принципами уголовно-процессуального права, принятыми 25 декабря 1958 г. в Советском Союзе, рассматривает те перспективы, которые стоят перед развитием криминалистики. Новые уголовные законы Советского Союза ясно выражают все общие принципиальные основы, цели и задачи социалистического уголовного права. Осуществление решений этих задач необходимо везде на общих основах с полным учетом местных и национальных особенностей.

Советский Союз в общественном развитии достиг такой высокой степени в строительстве коммунизма, что полная ликвидация преступлений является реальной задачей. Борьба против преступлений в первую очередь происходит с вовлечением в нее всего общества, и это вовсе не означает ограничение задач карательных органов государства. Напротив, укрепление карательных органов необходимо, и оно требует не механического численного увеличения, а дальнейшего развития культуры выработки и широкого применения новых научных открытий методов и средств. Нахождение и распространение этих новых методов является задачей криминалистики, использование которой помогает каждому участнику уголовного процесса в том, чтобы наилучшим образом выполнить процессуальные действия, падающие на него.

Раскрытие криминалистики в тех рамках, в которых новый закон требует раскрытия каждого поступка, в первую очередь предполагает планомерное ведение борьбы против преступлений. Это делает необходимым систематическое усовершенствование криминальной тактики и планирования следствия отдельных преступлений. Для этого верную основу дает использование опыта криминал-морфологических наблюдений с той точки зрения, какие новые формы и варианты показывают отдельные преступления.

В постоянно формирующейся криминалистской методике нужно применять новые результаты криминальной тактики. Именно различные формы преступления, выявляющие большие изменения, требуют, чтобы работники карательных органов применяли новые следственные методы и тактические средства, уже проверенные в борьбе с новыми формами преступления. В связи с этим необходимо разработать новые способы, которые вытекают из вовлечения широких кругов общества в борьбу с преступлением, и помогать этим новым силам во всех областях успешно бороться с преступлением.

Значительные изменения для быстрого усовершенствования криминальной техники можно ожидать от результатов грандиозного развития советской техники.

В статье указывается, что техническое развитие является значительным и в криминалистике империалистических государств. Но очень резко подчеркивается разница, что в империалистических странах криминалистская техника развивается в результате быстрого возрастания числа преступлений и их грубого характера, в то время как развитие криминалистики социалистических стран служит полной ликвидации преступлений. В империалистических государствах ненаучные методы приводят к такому результату, что техническое развитие переходит на службу бесчеловечных целей империалистической борьбы с преступлением и теряет научный характер.

Для ускорения развития венгерской криминалистики автор прежде всего считает необходимым создание общественной публичности. Он подчеркивает, что кроме недавно введенного университетского обучения, необходима постоянная дальнейшая квалификация во всех частях карательных органов, но особенно в работе специалистов по преступлению. Он подчеркивает, что нужно найти те организационные формы, в которых можно обеспечить результаты опыта масс для успешной борьбы с преступлением, а после некоторого развития с созданием основ, начать борьбу для полной ликвидации преступления.

LA CRIMINALISTIQUE COMME ARME SCIENTIFIQUE DE LA LUTTE CONTRE LA CRIMINALITÉ

Gyula Alapy

A propos de l'article 1er des principes fondamentaux de la procédure pénale soviétique adoptés en date du 25 décembre 1958, l'étude examine les perspectives du développement de la criminalistique. Les nouvelles lois pénales de l'Union Soviétique expriment avec précision les principes généraux, les buts et les tâches du droit pénal socialiste. Ces tâches doivent être partout résolues sur ces bases communes, mais en tenant compte intégral des particularités nationales.

Au cours de l'édification du communisme, l'Union Soviétique est arrivée à une étape tellement avancée de l'évolution sociale, où l'extirpation de la criminalité apparaît déjà comme un but réel. Par sa codification, la lutte contre la criminalité est poursuivie en premier lieu avec la participation de la société entière, ce qui ne signifie point que les tâches des organes d'État s'occupant de la repression des infractions deviennent par là plus limitées. Au contraire, il devient nécessaire de renforcer les organes de répression, ce qui exige non pas un simple accroissement numérique, mais un développement culturel progressif, l'élaboration de nouveaux procédés, méthodes et moyens scientifiques, ainsi que leur application étendue. La recherche et la diffusion de ces nouvelles méthodes constituent une tâche de la criminalistique ; leur utilisation aide tous les participants de la procédure criminelle à exécuter les actes de procédure qui les concernent de la manière la plus efficace.

Dans la situation actuelle, où la nouvelle loi exige la découverte de toutes les infractions l'évolution de la criminalistique présuppose la conduite méthodique de la lutte contre la criminalité, ce qui rend nécessaire un perfectionnement systématique de la tactique criminelle, et du plan de l'instruction des infractions. Pour avoir des fondements solides, il convient d'enrichir les expériences des observations criminomorphologiques, par l'examen des nouvelles formes ou variations de la perpétration des infractions.

Les résultats nouveaux de la tactique criminelle doivent être appliqués dans les méthodes criminalistiques, qui doivent être continuellement révisées. Ce sont, en effet, les formes toujours changeantes de la perpétration des infractions qui exigent que les méthodes d'enquête offrent aux travailleurs des organes de répression de nouveaux procédés tactiques et de nouveaux moyens pour combattre les formes nouvelles des crimes. On doit trouver les formes procédurales conformes à la participation des larges masses

de la société à la lutte contre la criminalité, et qui aident ces nouvelles forces à se faire valoir dans tous les domaines de la lutte.

Par suite du développement grandiose de la technique soviétique, on doit aussi s'attendre à des résultats importants sur le terrain du perfectionnement rapide de la technique criminalistique.

L'article fait remarquer que la criminalistique des États impérialistes connaît aussi un développement technique fort important. Il souligne cependant la différence qui existe entre les États impérialistes et socialistes. Tandis que dans les premiers, le développement de la technique criminalistique est à attribuer à la forte croissance de la criminalité et au caractère toujours plus brutal de la perpétration des crimes, dans les États socialistes, il est mis au service de la liquidation complète de la criminalité. Dans les États impérialistes, les méthodes antiscientifiques ont pour résultat de mettre le progrès technique au service des buts inhumains de la répression impérialiste, en lui faisant perdre tout son caractère scientifique.

Pour favoriser le développement de la criminalistique en Hongrie, l'auteur considère comme éminemment nécessaire la création d'une publicité sociale satisfaisante. Il souligne qu'en dehors de l'enseignement de la criminalistique, récemment introduit dans nos universités, un perfectionnement professionnel est également indispensable à tous les organes de répression, et en particulier aux experts criminalistes. Il souligne qu'il faut trouver les formes d'organisation qui permettent d'utiliser les expériences des masses, en vue de rendre la répression plus efficace. Ce n'est qu'ainsi, qu'après un certain processus d'évolution, et lorsque les bases en seront suffisamment établies, on pourra entreprendre la lutte pour la liquidation complète de la criminalité.